

KELLEI GYÖRGY

ÜZENETEK ODAÁTRÓL EIGEL ISTVÁN ÉS MÁTHÉ JÁNOS

Bertha Bulcsu és Gyurkovics Tibor révén ismer-tem meg Eigel István (1922–2000) festőművészt és feleségét, Tassy Klára (1922–2001) iparművészt. Egy balatonfüredi kiállítás megnyitója után vittek el a házaspárhoz, öreg házukhoz a Nagymező utca végére. A két író közeli barátságban volt velük, csakúgy, mint Szakonyi Károly, aki így írt Eigelék füredi tuszkulánuráról: „Második otthonuk Balatonfüred. Fenn, a város fölött áll a házuk, ahonnan belátni az egész öblöt. Látni Tihany mediterrános panorámáját, éjszaka a félsziget fény pontos sziluettjét. Meny-nyi gonddal, örömmel és fáradtsággal építették ezt a házat is, megtartva fele részben az ósdi parasztviskót, ami a telken állt... Csend van itt, meditációra, alkotásra serkentő csend.” Szakonyi akkori feleségével, az azóta elhunyt Klárral és a gyerekeikkel nyaranta mindig eltöltöttek egy-két hetet a lélek „menedékében”.



Bulcsunak és Tibornak Eigelék, Pista bácsinak pedig Szakonyi Karcsiék barátságát köszönhetem. A festőművész 1988 nyarán kiállítást rendezett a városban, amelyet Szakonyi nyitott meg. Eigel megkért, hogy menjek el kocsival az íróért és a feleségéért, akik egy nyugat-balatoni fürdőtelepen nyaraltak. Természetesen vállaltam a fuvart. Az oda út bonyolalmakkal járt, mert hétéves 120-as Skodám hűtővezetéke egy összeillesztésnél szétvált, a hűtővíz felforrrt és csöpögni kezdett. Egy autóstársam segítségemre sietett, szigetelőszalaggal áttekerte a meghibásodott vezetékét, így folytathattam az utamat. Visszafelé már gond nélkül repeszthettem, és közben hallgattam Karcsi történeteit.

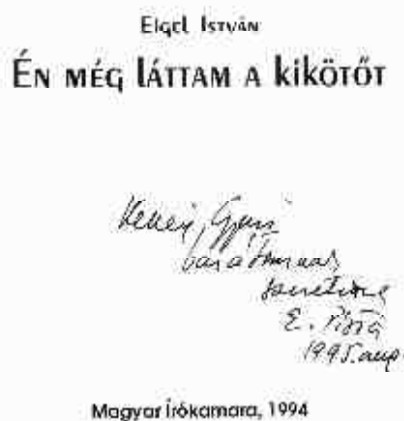


Pista bácsit és Klárikát, amikor Füreden időztek, gyakran meglátogattam, sőt budai műteremlakásukban is megfordultam időnként. Interjúkat készítettem velük, portrékat írtam róluk. Egyik alkalommal elkísért füredi házukba a Magyar Távirati Iroda fiatal, csinos fotoriporternője. A hölgy lezseren és lazán öltözködött. Bekapcsoltam a diktafont, beszélgettünk, s közben csettegett a fényképezőgép. Klárika furcsán hallgatott, Pista bácsi pedig rendkívül barátságosan viselkedett velem, kérdéseimre éppen csak odabökött egy-egy kurta választ. A fotós csak gátlástalanul vihogott, incselkedett velem. Fél óra sem telt el, a riport befejeződött. Látszott, hogy terhére vagyunk Eigeléknek. A kolléganő beült a kocsimba, és legurultunk a hegyről, aztán kivittem a tihanyi révbe a barátaihoz. Akkor úgy éreztem, hogy utoljára jártam náluk. Valószínűleg vétkeztem, és Pista bácsi megorrolt rám. De hogy miért, dunsztom sem volt.

Napok múlva a vásárcsarnokban találkoztunk. Pista bácsi az egyik standnál válogatta a zöldséget, gyümölcsöt. Köszöntem, mellé álltam. Nem nézett rám, úgy mondta: – Ne légy olyan, mint a Tibor. Te is a fiatal nőkért sóvárogsz. Feláldozod a családi békességet. – (Gyurkovics akkoriban egy harminc év körüli veszprémi színésznőbe habarodott bele.) – Figyelj, semmi közöm ahhoz a nőhöz. Félreértettetek a közös látogatást. Ártatlan vagyok, feleslegesen büntetted a tartózkodásoddal. – Jól van, örülök, hogy rendben mennek a dolgiaid.

Ők példás házasságban éltek, az ifjúkori szerelem a halálukig kitartott. Szakonyi a már idézett írá-

sában ezt is hangsúlyozta: „Körüllengik őket az egymás szeretetében megélt évek. A közös örömök, bánatok, remények.” 1997-ben ünnepelték 75. születésnapjukat és 50. házassági évfordulójukat. Ebből az alkalomból az önkormányzat kezdeményezésére közös kamaratárlatuk nyílt az Art East Galériában. (Csaknem két évtized múltán egy retrospektív kiállítással időszerű volna bemutatni művészetüket a Kisfaludy Galériában vagy a Vaszary Villában.) Eigel terjedelmes olajfestménye, amely a Berzsenyi Társaság hajdani és közelmúltbeli tagjait ábrázolja, a polgármesteri hivatal előterében látható. Ő kétszeres Munkácsy-díjas, érdemes művész. Alkotásait többek között Budapesten, Párizsban, Moszkvában, Velencében, Londonban, Varsóban, Bukarestben, Szófiában, Zürichben, Veszprémben, Székesfehérváron és Kaposváron láthatta a közönség. Tassy Klára 1961-ben kezdett el gobelinnel foglalkozni. Berlinbe, Koppenhágába, Prágába és Velencébe is eljutottak művei.



Megismerkedésünk idején már javában írtam francia főfelügyelőm, Georges Kyr nyomozásának epizódjait, amelyek az olasz határhoz közeli Mentonban játszódnak. *Bajomi Lázár Endre* Azúrország (1984) című könyve alapján választottam helyszínül a mediterrán várost, Franciaország gyöngyét. Vén sírkertjét *Maupassant* „Európa legfőúribb temetőjének” nevezte. Óvárosának főutcájában 1796-ban *Napoleon* is lakott. Akkor még nem jártam Mentonban, de Pista bácsi kiegészítette hiányos ismereteimet. Novembertől a tavaszi citromszüretig ugyanis ott töltötték a téli hónapokat francia barátnőjük tengerparti garzonjában, mivel műtermüket képtelenség volt felfűteni. Ők pedig idős korukra fázósak lettek. Havonta kaptam tőle a nagyméretű, mentoni városrészeket ismertető színes képeslapokat, amelyekhez magyarázó, eligazító szö-

veget írt. Kyr főfelügyelő így már otthonosabban mozgott a történeteimben. Eigelék „megajándékoztak” egy forró szicíliai éjszakával is. Amikor a Palermóhoz közeli Cefaluban, a Hotel Kalurában megszálltak, a szomszédos szobában gyilkosság történt, a maffia kivégezett egy férfit, akinek áthallatszott elfojtott szenvedése. A házaspár alig várta, hogy megvirradjon, hiszen a maffia nem szokott tanúkat hagyni. Reggel sürgősen távoztak a hotelből.

Eigel István nemcsak az ecsettel, hanem a tollal is kiválóan bánt. Első kötete két kisregényt tartalmaz: *A túlsó partról*; *A madárház*. „Hősei beteljesületlen vágyaik áldozatai, kisiklott életük terheinek hordozói, magányuk bugyraiban vergődve közelítenek egymáshoz és énjük lecsupaszított lényegéhez; bogozzák sorsuk mélyebb értelmét, újra és újra végigszenvedve azt. De hiába, az elkövetett hibák, bűnök nem jótételezők, a katarzis a szembenézés aktusában adatik meg számukra...” – olvashatjuk a kötet fülszövegében. Következő kötete az *ÉN MÉG LÁTTAM A KIKÖTÖT* címet kapta. Első darabja az *Amerikai napló*. Ebben az Egyesült Államokban szerzett élményeit meséli el. Az útirajz „az önironikusan ’Európa-provinciális’ utazó viszolygással vegyes rácsodálkozása a mai világ talán legkevésbé provinciális városára, New York-ra; a művészettörténész szintű ismeretekkel és kitekintéssel rendelkező, mini-esszéket rögtönző festő gondolatai a látott múzeumokról, galériákról vagy akár az otthonok képgyűjteményeiről.” Könyveit saját maga illusztrálta, de munkáit számos kötetben megtaláljuk. Szakonyi Károly érdekességként említi: „Hosszú barátságunk alatt már nemegyszer tapasztaltam, hogyan készítették illusztrálásra közös olvasmányélményeink. Amikor például *Márquez* könyve, a zseniális *Száz év magány* lenyűgözött, azonnal odaadtam neki, hadd ismerje meg ő is. Mire végzett az olvasással, el is készült a számtalan lapból álló sorozat, csak úgy, magánpasszióból... De éppen így megrajzolta már *Bertha Bulcsu* vagy *Doctorow*, *Kiss Dénes* vagy akár egy angol, francia, olasz szerző, meg *Gyurkovics Tibor* vagy *Hamvas Béla*, *Szabó Lőrinc* vagy jómagam írásainak figuráit is.” *Doctorow* (a Ragtime írója) egyik szereplőjéről készült tusrajzát nekem adta, a lakásomban őrzöm.

Pista bácsi 2000. július 24-én halt meg Budapesten. Klárika egy év múlva ugyanebben a hónapban, ugyanezen a napon követte férjét odaátra, a „túlsó partra”.

Máthé János (1903–1999) nyugalmazott főkerész és felesége, Bányai Erzsébet (1909–2002) festőművész nem tartoztak a fázós emberek közé. Nem is szívesen kopogtattam be Vasút utcai lakásukba télvíz idején. Szobájukat kis olajkályha fűtötte, és a hőmérséklet soha nem emelkedett 18 Celsius-fok fölé. Térdtől lefelé elég hideg volt a helyiségben, fázott a lábam. Amikor udvariasan szóvá tettem, János bácsi kiosztott: – Nem szeretjük a meleget idebent, ez az egészséges hőmérséklet. Mi soha nem vagyunk náthások, nem köhögünk, nem lázasodunk be, mint azok, akik elkényeztetik magukat a túlfűtött lakásban, aztán kint a fagyban, latyakban megbetegszenek. – Ebben lehet valami, ismertem el magamban, majd Erzsébet nénihez pillantottam, egyik kezében keret nélküli akvarellt tartott, a másikban gombóccá gyúrt szövetszobakendőjét szorongatta és időnként nagyokat tüszentett, utána az orrát törölgette. Amikor lefelé mentem a társasház lépcsőházában, Dibusz László főorvos Erzsébet nénihez igyekezett. A cseppfertőzést persze nem úsztam meg, náthás lettem, belázasodtam, izomfájdalom gyötört.

János bácsi makacsul ragaszkodott tapasztalataihoz, kis túlzással az egészséges életmód önkéntes követe volt. Nemcsak a 18 fokos szobahőmérséklet vált megcáfolhatatlan elvévé, hanem megrögzötten vallotta a rostos őszibaracklé betegséget megelőző, gyógyító hatását is. Igyekeztem kifogásokat keresve visszautasítani az erőszakos kínálgatást, mert a szirupos, pláne kissé mebuggyant őszibaracklevet kifejezetten utáltam. Főleg, amikor nyáron melegen vagy jéghidegen tukmálták rám. Lehet, hogy mindezek a reakciók nyamvadtságomból eredtek... Inkább hősiiesen átmentem a másik szobába, hogy a készülő, végeérhetetlen memoárt olvassam.

Máthé János ekkor már javában dolgozott az emlékiratain, szorgalmasan rózta a sorokat, szinte mindent megörökített változatos életéből. Fantasztikus kalandokon ment keresztül, bejárta a világ kertjeit. Egy regényíró egész életen át meríthetett volna témát a felhalmozott élményekből. „Mentem vasúton, hajóval, gyalog és kerékpáron. Bejártam a spanyol földet, Egyiptomot, elkerültem a Föld egyik legforróbb pontjára. Csavarogtam Bagdad utcáin, terveztem parkokat Iránban és Ankarában, szép kerteket Belgiumban. Beutaztam Észak-Európát, gyönyörködtem a Niagara-vízesésében, az izlandi vulkánok pokoli színjátékában, a mély fjordokban, a finn tavakban tükröződő sötétzöld fenyőkben és fehér törzsű nyírfákban. Találkoztam Micsurinnal. (Orosz agrrobiológus, növénynevelő

– kgy) Keresztülutaztam – két óceán között – Kanadát. A második világháború Flandriában talált, megsebesültem. Felépültem, hazajöttem, újrakezdttem az életet” – írja *Egy világjáró kertjei* című könyve bevezetőjében.

A legendás kertész sorsa, küzdelmei és sikerei manapság már megismételhetetlenek, ám nem azért, mert időközben nagyot változott, átalakult és elkényelmesedett a civilizált(?) világ, hanem azért is, mert már ilyen emberek nem „teremnek” a Földön. Kihaltak... Kézirata terjengős volt, háromnégy kötetre rúgott. Arra kért, ahol tudok, rövidítsek. Egy ideig eleget tettem a kérésének, aztán elmaradoztam. (Visszaemlékezéseit *Zatkalik András* újságíró és a Városi Helytörténeti Gyűjtemény gondozza.) A memoárnak csak töredékét jelentette meg a kiadó, ami elégedetlenné tette János bácsit, de így is maradandót alkotott, élete, munkássága tanulságos. Erzsébet néniel örökösen hivatalos elismerésre, szinte gyerekesen dicséretre, törődésre vágytak. Füred nem maradt hálátlan, 1997-ben díszpolgári címet adományozott nekik, és később díszsírhelyet kaptak a városi köztemetőben.

Máthé János és Bányai Erzsébet beteljesítették János bácsi édesapjának óhaját: „Az élet művészete és értelme, hogy túléljük magunkat azok gondolatában, akikkel együtt éltünk, akiket szerettünk és akik minket szerettek.”

